

מהותו של יום הדין
הרב מואיז נבון

- "בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה (וגזרות טובות ישועות ונחמות) נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום"
- שְׁעָרֵי אֱהָבָה וְאַחֻוּהָ... שְׁעָרֵי גִילָה. שְׁעָרֵי דִיצָה. שְׁעָרֵי דְעָה וְהַשְׁכָּל. שְׁעָרֵי הוֹד וְהֶדָר. שְׁעָרֵי הַצְּלָחָה וְהַרְוָחָה.... שְׁעָרֵי חַיִּים טוֹבִים... שְׁעָרֵי פְרִיָה וְרִבְיָה.... שְׁעָרֵי רְפוּאָה שְׁלָמָה....
- היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים,

~ מהות היום ~

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף י עמוד ב

תנאי, **רבי אליעזר** אומר: **בתשרי נברא העולם**, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, [דף י"א] בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל.
רבי יהושע אומר: **בניסן נברא העולם**, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל.

ר' אליעזר	ר' יהושע
נברא העולם	תשרי
נולדו ומתו האבות	תשרי
נולד יצחק	ניסן
נפקדו שרה רחל וחנה	תשרי
יצא יוסף מבית האסורין	תשרי
בטלה עבודה במצרים	תשרי
נגאלו ממצרים	ניסן
עתידין ליגאל	תשרי

ר' צדוק הכהן מלובלין - פוקד עקרים אות ב - ועל כן קורין פרשת "וה' פקד" בראש השנה שהוא יום הרת עולם, ההריון והפקידה של כלל העולם כולו, היינו ראשית המחשבה והרצון שיהיו נבראים צבאו ופקודיו והשם יתברך יהיה פקיד עליהם ומשגיח ופוקד פקודיו "ומי לא נפקד כיום הזה לפניו" כי אז הוא יום הפיקוד וההשגחה על כל נבראו כמו שבאותו יום היה התחלת הבריאה במעשה בראשית, ועל כן בראש השנה נפקדו שרה רחל וחנה, ...

אברבנאל שמות פרק יב - ... והנה חכמי התכונה [הטבע], אשר לא מבני ישראל המה, עשו התחלת השנה בהכנס השמש בראש טלה בתקופת ניסן וכן עשו תחלת היום בזריחת השמש בבקר להיות שניהם זמני האור והחום אשר הוא במדרגת הקנין שראוי שיקדם לקור ולחשך שהם במדרגת ההעדר. אבל חכמי ישראל עשו התחלת השנה בהכנס השמש בראש מאזנים בתקופת תשרי ותחלת היום מן הערב הקודם אליו שהוא מתחלת הלילה כחשכה כאורה והם ישיבו לטעות חכמי האומות שהנה הקדימה אשר לקנין על ההעדר ולפעל על הכח היא קדימה בעצם ומעלה אך איננה קדימה זמנית רוצה לומר קדימת מציאות והויה כי מבואר הוא **שהכוח יקדים, בזמן, לפועל, וההעדר לקנין ולהויה ואז הוא הקדימה הראויה להתחלת היום וראשית השנה רוצה לומר הזמנית לא קדימת המעלה כי היום והשנה הם מדות זמניות והזמנים קצובים ולכן יתחייב שיתחיל היום מן הערב שלפניו כבוא השמש והשנה תתחיל מן החורף בהכנס השמש במזל מאזנים כי בזה יתדמו הזמנים האלה לזמן הויות האדם והבעלי חיים והצומחים לפי שיש שם זמן עיבור. ואחר כך זמן הלידה וציאה לאור העולם. וזמן העיבור ביום ההוא הוא הלילה שלפניו כי אז השמש בבטן הארץ ובתוכה וכן בענין השנה היה העיבור הזמן החשוך שהוא מתקופת **תשרי עד ניסן** כי אז הוא **זמן הזריעה והעולם כלו מעובר בהויותיו וכח הצמחי נכנס בבטן הארץ בתוך השרשים כל אותה השנה חדשים מהחורף עד האביב כעצמים בבטן המלאה כל ימי ההריון אמנם זמן הלידה ביום הוא, בזריחת השמש על הארץ, כאלו יוצא מבטן האדמה כמו שיוצא העובר מבטן אמו בלידה, וכך בשנה הלידה היא מתקופת ניסן שיוצאים הצמחים עד תקופת תשרי ולהיות זמן ההריון קודם בטבע לזמן הלידה ראוי שתהיה התחלת ההריון הוא באמת התחלת ההויה לגמרי ומפני זה עשתה התורה האלהית התחלת היום מן הערב כמו שאמר במעשה בראשית ויהי ערב ויהי בקר יום אחד וכתוב (ויקרא כ"ג) מערב עד ערב תשבתו שבתכם ודברי רבי יוחנן וריש לקיש בפ"ק דר"ה ועשתה התחלת השנה בתקופת תשרי להיות הזמן ההוא התחלת הריון העולם וזריעת ההויות ולכן נאמר וחיג האסיף בצאת השנה לפי שאז תצא שנה אחת ותכנס שנה אחרת. ולזה תקנו לומר אז היום הרת עולם. ...****

ר' יהושע	ר' אליעזר		
תשרי	תשרי	נפקדו שרה רחל וחנה	
ניסן	ניסן	נולד יצחק	
תשרי	תשרי	יצא יוסף מבית האסורין	
תשרי	תשרי	בטלה עבודה במצרים	
ניסן	ניסן	נגאלו ממצרים	
ניסן	תשרי	נברא העולם	
ניסן	תשרי	נולדו ומתו האבות	
ניסן	תשרי	עתידין ליגאל	

ערוך לנר מסכת ראש השנה דף יא עמוד א

בגמרא בניסן נברא העולם. הר"ן הקשה בשלמא למ"ד בתשרי נברא העולם היינו טעמא דמנין מנין שנות העולם מתשרי אבל לר' יהושע דס"ל בניסן נברא העולם למה נקבע ר"ה בתשרי? ותירץ מפני שהוא חודש של סליחה וכפרה דיוה"כ והמהרש"א הקשה ע"ז דהרי זה בעשירי לחודש ולא בר"ה ומה שתירץ ג"כ דחוק. ולפענ"ד אפשר לומר ע"פ מה שכתבו התוס' לקמן (כז א ד"ה כמאן) לתרץ ר"ה הקליר שיסד במוסף דשמיני עצרת כר"א דבתשרי נברא העולם ובמוסף של פסח כר"י דבניסן נברא העולם וכתבו בשם ר"ת דאלו ואלו דברי אלהים חיים דבתשרי עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד ניסן ע"ש. וכיון דאצל הקדוש ברוך הוא מחשבה כמעשה דלא בן אדם הוא ויתנחם, לכן גם לר' יהושע נמנו שנות העולם מתשרי והוקבע ר"ה ליום הדין מפני שבמחשבה עלה להבראות העולם בדין כדאיתא במדרש הובא ברש"י בפסוק בראשית ברא אלהים וכשראה שלא יעמוד שיתף רחמים עם דין כדכתיב "ביום עשות ה' אלהים". וא"כ כשעלה במחשבה דהיינו בתשרי שלט מדת הדין לכן נקבע יום זה לדין אבל ביום עשות שהוא בניסן שה"י מעשה שמים וארץ שיתף הקדוש ברוך הוא מדת הרחמים עמו. ובזה מיושב מה שקשה כיון דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים הרי שמיד ביום ראשון שנבראו שמים וארץ שיתף הקדוש ברוך הוא מדת הרחמים עם הדין א"כ למה נאמר בכל מעשה בראשית שם אלהים לבד אבל לפ"ז א"ש דשם נאמר על שם המחשבה אבל ביום עשות שהיה המעשה שיתף רחמים עם הדין:

~ מהות הדין ~

יחזקאל פרק יח, לב - כי לא אֶחָפֵץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם יְקֹוֹק וְהָשִׁיבוּ וְחַיּוּ: פ

מחזור ר"ה – וכל מאמינים ... הצופה לרשע וחפץ בהיפדוקו...

"ונתנה תוקף" – כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי, ותחתוך קצבה לכל בריותיך.

ויקרא רבה (מרגליות) פרשת אמור פרשה כט

[א] בחדש השביעי באחד לחדש (ויקרא כג, כד). לעולם י"י דברך נצב בשמים (תהלים קיט, פט). תני בש' ר' אליעזר בעשרים וחמשה באלול נברא העולם. אתיא דרב כהדא דר' אליעזר דתאני בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב (שם /תהלים/ פא, ה). ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות. אתה מוצא באחד בתשרי נברא אדם הראשון. שעה ראשונה עלה במחשבה, שנייה נמלך במלאכי השרת, שלישית גיבלו, רביעית ריקמו, חמישית עשאו גולם, ששית נפח בו נשמה, שביעית העמידו על רגליו, שמינית הכניסו לגן עדן, תשיעית צוהו, עשירית עבר על ציונו, אחת עשרה דנו, שתיים עשרה נתן לו דימיס. אמ' לו הקב"ה אדם הרי אתה סימן לבניך, מה אתה נכנסת לפני בדין ונתתי לך דימיס אף בניך נכנסין לפני בדין ואני נותן להם דימיס [פ"י הערוך: גזר דין של חסד – מת' כהונה]. אימתי בראש השנה, בחדש השביעי באחד לחדש.

בראשית פרק ג, יז - וְלֹאֲדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִפִּנּוֹ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךָ בְּעִצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

רש"י הירש בראשית פרק ג פסוק יז

... "בעבור", פירושו המילולי: תוך כדי מעבר אל תכלית; ... נמצא פירושו כאן: לא מפני שחטאת, אלא לצורך תיקון דרכיך. האדמה תחדל להתפתח בהרווחה, התפתחותה תעוכב - לטובתך, לצורך תיקון דרכיך. היא תחדל לחייך אליך, ולא תוסיף תת כוחה לך מרצונה הטובה. רק אם תתנור מהרבה, תזכה במעט: בעצבון תאכלנה. לאמן את האדם ב"עצבון" הזה, - זו המטרה של קללת הארץ. "בכל עצב יהיה מותר" (משלי יד, כג), - זה עיקרון החינוך עד היום. ...

- "בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה (וגזרות טובות ישועות ונחמות) נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום"
- שְׁעָרֵי אֶהְבֶּה וְאֶחֱוֶה... שְׁעָרֵי גִילָה. שְׁעָרֵי דִצְיָה. שְׁעָרֵי דְעָה וְהַשְּׂכֵל. שְׁעָרֵי הוּד וְהַדָּר. שְׁעָרֵי הַצְּלָחָה וְהַרְוָחָה.... שְׁעָרֵי חַיִּים טוֹבִים... שְׁעָרֵי פְרִיָה וְרִבְיָה.... שְׁעָרֵי רְפוּאָה וְשָׁלְמָה...